

Shirin shahar Axborot – kutubxona markazi
Axborot – bibliografiya xizmati

Qatag'on qurbonlarini yod etish kuniga bag'ishlab
“Vatan ozodligi yo'lida shahid ketganlar” nomli

Tavsiya ro'yxat

Shirin-2024

Turkiston jadidchilik harakatining yirik namoyandalari

XX asr boshlariga kelib Toshkent, Samarqand, Buxoro, Farg‘ona vodiysi shaharlarida o‘nlab jadid usulidagi maktablar ochildi. Jadidlar maktablarda yoshlarni bilimli va ma‘rifatli qilib tarbiyalab, ular orqali Turkistonda mustaqil davlat barpo etish uchun milliy davlatchilik g‘oyalarini ilgari surgan. XX asr boshiga kelib Turkistonda jadid ziyolilarining butun bir avlodi, o‘lka ma‘naviy-ma‘rifiy soha taraqqiyotiga, milliy madaniyatning rivojlanishiga katta hissa qo‘shgan namoyandalari vujudga keldi. Bular Samarqandda Mahmudxo‘ja Behbudiy, Abduqodir Shakuriy, Said ahmad Siddiqiy Ajziy, Toshkentda Munavvarqori Abdurashidxonov, Abdulla Avloniy, Ubaydullaxo‘ja Asadullaxo‘jayev, Buxoroda Abdurauf Fitrat, Sadriddin Ayniy, Fayzulla Xo‘jayev, Farg‘ona vodiysida Hamza Hakimzoda Niyoziy, Obidjon Mahmudov, Abdulhamid Cho‘lpon, Is‘hoqxon Ibrat, Xivada Bobooxun Salimov, Polvonniyoz hoji Yusupov va boshqalar edi. Ular vatanparvar, ma‘rifatparvar, Turkiston o‘lkasida jadidchilik harakatining asoschilari va rahnamolari hisoblanadi.

Turkiston jadidlarini birlashtirishda “O‘rta Osiyo jadidlarining otasi” deb tan olingan Mahmudxo‘ja Behbudiy (1875–1919) ning xizmati katta bo‘ldi. U 1875-yilning 19-yanvarida Samarqand yaqinidagi Baxshitepa qishlog‘ida tug‘ilgan. Dastlab Samarqand, so‘ngra Buxoro madrasalarida tahsil olib, imom-xatib, qozi, keyin muftiy darajasiga ko‘tarildi. Behbudiy O‘rta Osiyo jadidchilik harakatining asoschisi va yo‘lboshchisi edi. Turkistonda ma‘rifatparvarlik harakatining rivojlanishiga katta hissa qo‘shgan shaxs hisoblanadi. Behbudiyning tashabbusi bilan o‘z otasi sharafiga “Behbudiya kutubxonasi” deb atalgan kutubxona tashkil qilingan.

Munavvarqori Abdurashidxonov (1878–1931) — Turkiston o‘lkasida ozodlik, millat kelajagi uchun kurashgan ma‘rifatparvar siyosiy arbob, jadidchilik harakatining yirik namoyandalaridan biri. 1904-yildan boshlab o‘lkadagi ijtimoiy-siyosiy, ma‘rifiy harakatlarning faol ishtirokchisi. U jadid maktablari ochilishining tashabbuskori va amaliyotchisi, milliy gazeta va jurnallar asoschisi, muharriri hamda jadid teatri targ‘ibotchisi bo‘lgan. Munavvarqori maktablar uchun “Adibi avval”, “Adibi soniy”, “Yer yuzi” kabi darsliklarni yaratdi.

Dastlabki paytlarda madaniy-ma‘rifiy, keyinchalik siyosiy-ijtimoiy xususiyat kasb etgan islohotchilik harakati faol ishtirokchilaridan biri Abdulla Avloniy 1878-yil Toshkent shahrida hunarmandlar oilasida tug‘ildi. U maktab va madrasada ta‘lim

olib, o'z zamonining ma'rifatli va chuqur bilim sohibiga aylandi. Abdulla Avloniy o'lkada ta'lim, matbuot, teatr sohalarining rivojlanishiga katta hissa qo'shib, 1907-yil "Shuhrat" gazetasiga asos soldi. O'zi tashkil qilgan yangi usul maktabi uchun "Birinch muallim", "Ikkinchi muallim", "Turkiy guliston yoxud axloq" kabi darsliklarni yaratdi. Behbudiy, Munavvarqori, Abdulla Avloniy kabi boshqa milliy taraqqiyparvarlar ham ma'rifatparvarlik faoliyatini olib borib, yangi maktablar, xayriya jamiyatlari, kutubxona va kitob do'konlari ochdilar.

Jadidlar harakatining milliy xususiyatlari

Turkiston jadidchilik harakatining namoyandalari ma'rifatparvar kishilar edi. Ma'rifatparvarlar keng ma'noda bilim tarqatuvchi kishilar hisoblanadi. Siyosiy ma'noda ma'rifatparvarlik xalqni ozodlikka olib chiqish va milliy davlatchilik g'oyalarini ilgari surish bilan ifodalanadi. Turkiston ma'rifatparvarlari jaholat, bilimsizlik, madaniyatsizlik, mutaassiblik, diniy aqidaparastlikni inson azob-uqubatlarining asl sabablari deya talqin etdilar. Ular podsho yakkahukmronligi (absolyutizm)ga qarshi kurashdilar, siyosiy erkinlik va inson huquqlarini yoqlab chiqdilar. Turli mamlakatlarda ma'rifatchilik harakatlari o'ziga xos, milliy xususiyatlarga ega bo'lgan, ammo ularning mushtarak jihatlari ham mavjud edi. Bu jihatlarda Turkiston jadidlari faoliyatida ham namoyon bo'ldi. Jumladan, ular mavjud tuzum, uning iqtisodiy, ijtimoiy va huquqiy sohalaridagi barcha salbiy ko'rinishlariga va kamchiliklariga qarshi kurashish; maorif, erkinlik, hayotning insoniy-madaniy jihatlari shakllantirish, ularni qo'llab-quvvatlash va himoya qilish, ma'naviy va axloqiy me'yorlarni takomillashtirish; xalq manfaatlarini himoya qilish, farovonligini oshirishga sidqidildan intilish yo'lidan bordilar. Jadidlar Turkistonda azaldan mavjud bo'lgan, ya'ni Alisher Navoiy, Mirzo Bedil va Boborahim Mashrabdan qolgan merosdan foydalangan holda Turkistonda demokratik va taraqqiyparvar g'oyalarni davom ettirdilar. Turkiston ilg'or ziyolilari erishgan yutuqlari orasida eng salmoqlisi hukmron mafkuradan mustaqil bo'lgan xalq ta'limi tizimining yaratilishi.

Mirkomil Mirmo'minboyev (o'ngda) tijoratchi do'sti bilan hamda milliy matbuotga asos solinishi edi. Bu esa o'z navbatida progressiv g'oyalarni tarqatish

uchun muhim vosita bo'lib xizmat qildi. Turkiston taraqqiyparvar sarmoyadorlari yoshlarni chet ellarga yuborib, zarur kasblarni egallab, xalqqa foydali xizmat qiladigan yoshlarni va ular uchun qayg'urgan jadidlarni qo'llab-quvvatladilar. Andijonlik Mirkomil Mirmo'minboyev o'z hisobidan ana shu ishga katta miqdorda mablag' ajratgan. 1910-yilda Buxoroda mudarris Hoji Rafiy, Mirza Abduvohid, Hamidxo'ja Mehriy, Usmonxo'ja va Muhammaddin maxdum kabilar "Tarbiyayi atfol" ("Bolalar tarbiyasi") jamiyatini tashkil qilib, 1911-yilda 15 nafar, 1912-yilda esa 30 nafar talabani Turkiyaga o'qishga yuborishgan.

O'z davrida dunyoning ilg'or davlatlaridan ko'p jihatdan ortda qolgan Turkiston xalqlarini bo'lajak fojialardan ogoh etish, jamiyat hayotini inqilobiy – zo'rlik yo'li bilan emas, balki tadrijiy – ma'rifiy yo'l bilan ijobiy tomonga o'zgartirish jadidchilik harakatining asosiy maqsadi, kurash usuli edi.

Jadidlar XIX asr oxiri – XX asr boshida musulmon modernist islohotchilari bo'lgan. Ular o'zini «taraqqiyparvar», «ziyoli» yoki faqat «Yoshlar» deb atagan kishilar edi. Jadidlar ta'lim sohasini isloh qilish hamda maktablarda «usul ul-jadid» yoki «yangi usul»ni tatbiq qilish va rivojlantirishga intilgan. Bu yo'lda ular imkoniyatida mavjud jamiki resurslar (iste'dodlari, shaxsiy mablag'lari, uy-joylari, siyosiy va madaniy institutlar, matbuot hamda teatr, ma'rifat uylari va hokazo)dan to'liq foydalandilar, hatto aziz umrlarini ham fido qilishdi. Avval chor hukumati, keyin sho'rolar davlati, ichki qora kuchlar – qadimchi va johil ulamolar tomonidan ko'rsatilgan zulm-zo'ravonliklar, tazyiqlar, quvg'inlar, suiqasdlarga qaramay, jadid bobolarimiz o'zlari tanlagan yo'ldan qaytmadilar.

Prezidentimiz Murojaatnomada alohida ta'kidlaganidek: «Biz qadimiy va boy tariximizni, ayniqsa, g'oyat og'ir sharoitda ilm-ma'rifat, inson erkinligi, xalq ozodligi, Vatanga, milliy qadriyatlarga mehr va sadoqat g'oyalarini dadil ko'tarib chiqqan jadid bobolarimiz faoliyatini yanada chuqur o'rganishimiz lozim. Ularning ulug' maqsadlar yo'lidagi mardona kurashi va fidoyiligi Yangi O'zbekistonni qurishda barchamiz, avvalo, yoshlarimiz uchun chinakam ibrat maktabi bo'lib xizmat qilishi zarur».

Ma'lumki, imperiya hukmi ostida jadidchilik harakati og'ir va qarama-qarshiliklarga to'la bo'lmish davrda o'z faoliyatini olib bordi. Jadidchilik XIX asr 80 yillari o'rtalaridan Turkiston o'lkasida ham tarqalib, ijtimoiy-siyosiy, madaniy-ma'rifiy mazmundagi harakatga aylandi. Millat istiqbolini o'ylovchi taraqqiyparvar kuchlar xalqning deyarli barcha tabaqalari – hunarmand, dehqon, savdogar, mulkdor, ulamolar orasida mavjud edi. Ziyolilar dastlab chorizmga qarshi kurashni xalqni asriy qoloqlikdan uyg'otish – siyosiy-ma'rifiy jabhadan boshlashga qaror qilishdi.

Aslida «jadid» so'zining ma'nosi «yangi» demakdir. Lekin u shunchaki «yangi», «yangilik tarafdori» degani emas, balki «yangi tafakkur», «yangi inson, «yangi avlod» singari keng ma'nolarni o'zida mujassam etgan. Jadidchilik – davlat, tuzum, boshqaruvni isloh etish va millatni rivojlantirish orqali, umuman, jamiyatni yangi taraqqiyot bosqichiga olib chiqishni maqsad qilib qo'ygan hamda aniq amaliy tadbirlarni o'zida mujassamlashtirgan g'oyalar tizimi. Bu tizim jahon sivilizatsiyasida nihoyatda katta rol o'ynagan Turkistondek bir tarixiy o'lkada sharqona hayot tarzini saqlagan holda uni G'arb va Yevropa taraqqiyoti natijalari bilan boyitishni ko'zlagan.

Jadidlar orasidan yetuk olimlar, sanoat va ziroatchilik sohalarining zamonaviy bilimdon mutaxassislari, madaniyat arboblari yetishib chiqib, yurtni obod va Vatanni mustaqil ko'rishni orzu qilishdi, shu yo'lda fidoyilarcha kurashishdi. Jadidlarning Turkiston mustaqilligi uchun kurashida asosan quyidagi yo'nalishlar ustuvor edi: yangi usul maktablari tarmog'ini kengaytirish; qobiliyatli yoshlarni chet elga o'qishga yuborish; dunyoviy ilmlarni, zamonaviy fan va texnikani egallab, taraqqiy topgan millatlar darajasiga ko'tarilish; turli ma'rifiy jamiyatlar va teatr truppalari tuzish; gazeta va jurnallar chop qilish, qoloqlikka qarshi ma'rifat bilan kurashish, ana shu asosda hurriyatga erishish, Vatanning buyuk sha'nu shavkatini tiklash jadid ta'limotining o'zak g'oyasi hisoblanadi.

Shu o'rinda ma'rifatparvar shoir, zabardast tilshunos, tarixshunos olim, ilk o'zbek matbaachilaridan biri Ibratning yangi maktablar ochish, o'qituvchilar tayyorlash, ayollarni ilm-ma'rifatli qilish ishlarida faol qatnashganini, o'z she'rlarida mahalliy

va chor amaldorlari kirdikorlarini fosh etganini, xalqning ilmi, ma'rifatli bo'lishi yo'lida amalga oshirgan ishlarini esga olish kifoya. Mutaassiblik va nodonlik hukm surgan davr muhitida mana shunday ishlarni amalga oshira olishning o'zi bo'lmasdi. Buning uchun kishida millat uchun uradigan katta yurak bilan birga, vatanparvarlik, fidoyilik kabi xislatlar, fazilatlar bo'lishi lozim edi. Shu sabab ham hech ikkilanmay aytish mumkinki, Ibrat domla singari bobolarimizning o'sha davrda el-yurtimiz taraqqiyoti yo'lidagi fidokorona xizmatlari chinakam ma'naviy jasorat edi.

O'rni kelganda aytish lozimki, bugungi imkoniyatlar, ilm-ma'rifatga xayrixoh hukumat jadidlar zamonida bo'lganida edi, Uchinchi Renessansga allaqachon erishgan bo'lardik.

Mahmudxo'ja Behbudiyning «Zamona ilmu fanidan bebahra millat o'zgalarga poymol bo'lur», Abdulla Avloniyning «Tarbiya biz uchun yo hayot yo mamot, yo najot yo halokat, yo saodat yo falokat masalasidir», degan so'zlari bugun ham millatni uyg'otuvchi da'vatdek jaranglab turibdi.

Jahon intellektual merosi taraqqiyoti tarixida jadid ma'rifatparvarligining ijtimoiy-iqtisodiy, falsafiy g'oyalarini bugungi kun talablari nuqtai nazaridan o'rganish yoshlar milliy-ma'naviy qiyofasini shakllantirishda, ularni axloqiy yuksaltirishda, turli xil yot g'oyalardan saqlashda, ular ongida mafkuraviy immunitetni shakllantirishda muhim tarbiyaviy ahamiyatga egadir.

Agar o'tgan asr boshlarida xalqimiz hayoti va taqdiriga ega chiqmoqchi bo'lgan tashqi kuchlar qo'l bilan sanoqli va ularni ko'z bilan ko'rish mumkin bo'lgan bo'lsa, bugun hayotning beistisno barcha sohalarini qamrab olgan xurujlarning sonini ham, kelayotgan manzilini ham, ortida qanday kuchlar va manfaatlar turganini ham bilish-anqlash oson ish emas. Shunday ekan, bugungi ma'rifatchi-ziyolilar – olimlar, pedagoglar, ijodkorlar, din peshvolaridan bu masalalar ustida jiddiy o'ylash, ularning mohiyatini chuqur anglash va eng muhimi – millionlab yurtdoshlarimizga tushunarli til va uslublarda anglatish talab etiladi. Bunda targ'ibot-tashviqotning zamonaviy minbarlari – internet saytlari, ijtimoiy tarmoqlar imkoniyatidan tunu kun foydalanish zarur.

Avvalgi davrlarda jadidlar va ularning ijodiga nisbatan noto'g'ri munosabatda bo'lingani bor gap. Murojaatnomada jadidlar haqida aytilgan fikrlar zahirida mazkur jarayon bardavom bo'lishi, ularning ibratli hayoti va ijodi bilan chuqurroq tanishish, katta tajriba va mahorat maktabi sifatida ko'rish, bizga meros bo'lib qoldirgan asarlari va g'oyalari Yangi O'zbekistonni qurishda xizmat qiladi, degan ta'kid bor.

Jadid degani – yangi degani bo'lsa, demak, Yangi O'zbekiston yangilik va yaxshilik tarafdori bo'lgan jadidlarning orzusi ham edi, desak yangilishmagan bo'lamiz.

Tavsiya ro'yxatlarni tuzishdan maqsad qatog'on qurbonlari haqida kitobxonlarga ma'lumot berib borish

Kitoblar ro'yxati

1. Fitrat. A. She'rlar, nasriy asarlar, dramalar, publitsistika, tilshunoslik va adabiyotshunoslikka oid maqolalar [Matn] / A. Fitrat. Nashrga tayyorlovchi va so'zboshi muallifi filologiya fanlari doktori, professor Hamidulla Boltaboyev.- Toshkent : Zabarjad Media, 2022.- 400 b.
2. Cho'lpon. A. She'rlar, hikoyalar, she'riy va nasriy tarjimalar [Matn] / A. Cho'lpon. Nashrga tayyorlovchilar: Iskandar Madg'oziy, Sohibaxon Islamova.- Toshkent: Zabarjad Media, 2022.- 336 b.
3. Nosir. U. She'rlar, dostonlar va tarjimalar [Matn] / U. Nosir. Nashrga tayyorlovchi va so'zboshi muallifi Nodira Rashidova.- Toshkent: Zabarjad Media, 2022.- 224 b.
4. Qodiriy. A. She'rlar, hikoyalar, ocherk, drama, hajviya va kichik asarlar [Matn] / A. Qodiriy. Nashrga tayyorlovchi Xondamir Qodiriy. So'zboshi muallifi Usmon Azim.- Toshkent: Zabarjad Media, 2022.- 400 b.
5. Avloniy. A. She'rlar, pedagogik asarlar, drama, maqolalar va sayohatnoma [Matn] / A. Avloniy. Nashrga tayyorlovchilar Begali Qosimov, Olim Otabekov.- Toshkent: Zabarjad Media, 2022.- 432 b.
6. O'zbek yosh shoirlari: she'rlar to'plami [Matn] / Abdurauf Fitrat, Abdulhamid Cho'lpon, Botu, Elbek. So'zboshi muallifi, tuzuvchi va nashrga tayyorlovchi Shahnoza Nazarova. Mas'ul mu'arrir Naim Karimov.- Toshkent: Zabarjad Media, 2023.- 96 b.
7. Ichkari: sochma she'rlar [Matn] / Lolaxon Sayfullina. O'zbekchaga mutarjim Abdulhamid Cho'lpon. Tuzuvchi va nashrga tayyorlovchi Shahnoza

- Nazarova. Mas'ul muharrir Naim Karimov.- Toshkent: Zabarjad Media, 2023.- 96 b.
8. Sabzazor: bayoz [Matn] / Tuzuvchi va mas'ul muharrir Shahnoza Nazarova. So'ngso'z muallifi, izoh va lug'atlar bilan nashrga tayyorlovchilar: Nodira Egamqulova, Husniya Do'salova.- Toshkent: Zabarjad Media, 2023.- 96
 9. Adabiyot parchalari: to'plam [Matn] / Abdulhamid Sulaymon va Ashurali Zohiriy. Tuzuvchi va mas'ul muharrir Sahhnoza Fayziyeva.- Toshkent: Zabarjad Media, 2023.- 144 b.
 10. Go'zal yozg'ichlar: to'plam [Matn] / 1925-yilda chop etilgan nashr tuzuvchisi Elbek. Tuzuvchi va mas'ul muharrir Shahnoza Nazarova. Nashrga tayyorlovchilar Bahodir karimov, Laylo Hayitova.- Toshkent: Zabarjad Media, 2023.- 144 b.
 11. Abdulhamid. Ch. Buloqlar: she'rlar to'plami [Matn] / Ch. Abdulhamid. Tuzuvchi va nashrga tayyorlovchi: Shahnoza Nazarova. Mas'ul muharrir Naim Karimov.- Toshkent: Zabarjad Media, 2023.- 48 b.
 12. Abdulhamid. Ch. Uyg'onish: she'rlar to'plami [Matn] / Ch. Abdulhamid. Tuzuvchi va nashrga tayyorlovchi: Shahnoza Nazarova. Mas'ul muharrir Naim Karimov.- Toshkent: Zabarjad Media, 2023.- 48 b.
 13. Чўлпон. А. Кеча ва кундуз [Матн]: Роман / А. Чўлпон.- Тошкент: Янги аср авлоди , 2014.- 332б.
 14. Чўлпон. А. Кеча ва кундуз [Матн]: роман / А. Чўлпон.- Тошкент: Hilol mediya, 2019.- 304б.
 15. Чўлпон. А. Гўзал Туркистон [Матн]: Шеърлар / А. Чўлпон. Сўзбоши ва изоҳлар муаллифи Б. Дўстқораев.- Тошкент: Маънавият, 1997.- 128б.
 16. Шарофиддинов,Озод. Чўлпонни англаш [Матн]: Мақолалар / О.Шарофиддинов.- Тошкент: Ёзувчи, 1994.- 48б.
 17. Қулжонов , А. Чўлпон ва Ҳамид Олимжон ижодиёти [Матн] / А. Қулжонов.- Тошкент: Зиё, 2009.- 292б.
 18. Қодирий, А. Мехробдан чаён [Матн]: роман / Абдулла Қодирий.- Тошкент: Sharq, 2018.- 288б.
 19. Қодирий, А. Ўтган кунлар [Матн]: роман / Абдулла Қодирий.- Тошкент: Hilol mediya, 2019.- 400б.
 20. Qodiriy,A. Mehrobdan chayon [Matn]: Roman / A.Qodiriy. Asr oshgan asarlar turkumi.- Toshkent: Sharq, 2018.- 288b.
 21. Qodiriy,A. O'tkan kunlar [Matn]: Roman / A.Qodiriy. Asr oshgan asarlar turkumi.- Toshkent: Sharq, 2018. – 384b.
 22. Qodiriy,A. O'tgan kunlar [Matn]: roman / A.Qodiriy.- Toshkent: yoshlar nashriyoti uyi, 2019.- 400b.

23. Fitrat. A. Tanlangan asarlar. Darslik va o'quv qo'llanmalari, ilmiy maqola va tadqiqotlar [Matn] / A. Fitrat. Ma'sul muharrir N. boltaboyev.- Toshkent: Ma'naviyat, 2009.- 336b.
24. Cho'lpon. Kecha va kunduz [Matn]: roman / Cho'lpon .- Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi Davlat ilmiy nashriyoti, 2018.- 304b.
25. Avloniy. A. Tanlangan asarlar [Matn]: 2 jildlik / A. Avloniy. To'plovchi, nashrga tayyorlovchi va so'z boshi muallifi B. Qosimov : Izohlar va lug'at O. To'laboyevniki.- Toshkent: Ma'naviyat, 2009.- 272b.
26. Avloniy. A. Tanlangan asarlar [Matn]: 2 jild / A. Avloniy. To'plovchi, nashrga tayyorlovchi va so'zboshi muallifi B. Qosimov: Izohlar va lug'atni O. To'laboyev tuzgan.- Toshkent Ma'naviyat, 2009.- 304b.
27. Behbudiy. M. Tanlangan asarlar [Matn]: / M. Behbudiy. To'plovchi, so'zboshi va izohlar : B. Qosimov.- Toshkent Ma'naviyat, 2009.- 280b.
28. Cho'lpon. Ko'klam ruhi [Matn]: she'rlar / Cho'lpon.- Toshkent Yoshlar nashriyot uyi, 2019. – 176b.
29. Odob-axloq kitobi / Jahod adabiyoti namoyandalari: M. Behbudiy va boshq. Toshkent.- Yangi asr avlodi, 2018.- 192 b.
30. Odob-axloq kitobi / Jahod adabiyoti namoyandalari: M. Behbudiy va boshq. Toshkent.- Yangi asr avlodi, 2019.- 192 b.
31. A. Avloniy. Tanlangan asarlar [Matn]: 2 jildlik / A. Avloniy. To'plovchi, nashrga tayyorlovchi va so'z boshi muallifi B.Qosimov; Izohlar va lug'at O.To'laboyevniki.- Toshkent: Ma'naviyat, 2009.- 272 b.
32. A. Avloniy. Tanlangan asarlar [Matn]: 2 jildlik / A. Avloniy. To'plovchi, nashrga tayyorlovchi va so'z boshi muallifi B.Qosimov; Izohlar va lug'atni O.To'laboyev tuzgan.- Toshkent: Ma'naviyat, 2009.- 304 b.
33. Fitrat. A. Tanlangan asarlar: Darslik va o'quv qo'llanmalari, ilmiy maqola va tadqiqotlar [Matn]: / A. Fitrat. Mas'ul muharrir B. Qosimov; Nahrga tayyorlovchi va izohlar muallifi H. Boltaboyev.-Toshkent: Ma'naviyat, 2009.- 336 b.
34. Fitrat. A. Oila yoki oila boshqarish tartiblari [Matn]: / A. Fitrat. Tarjimon va izohlar muallifi Sh. Vohidov; mas'ul muharrir H. Boltaboyev.- Toshkent: Cho'lpon nomidagi NMIU, 2019.- 144 b.
35. Махмуд. В. Танланган асарлар [Матн]: / В. Махмуд. Нашрга тайёрловчи, сўзбоши, луғат ва изоҳлар муаллифи Б. Каримов.- Тошкент: Маънавия, 2007.- 160б.
36. Ибрат.Танланган асарлар (Ибрат , Сиддикий – Ажзий, Сўфизод). [Матн]: / Тўпловчи, нашрга тайёрловчи сўзбоши ва луғат муаллифлари: Б. Қосимов, С. Аҳмедов, У. Долимов. Таҳрир хайъати: О. Шарафиддинов ва бошқ.- Тошкент: Маънавият, 1999. – 232 б.

37. Ниятов. Ч. Қатағон йиллар қурбонлари [Матн]: / Ч. Ниятов.- Тошкент: Ўқитувчи, 1992.- 114б.
38. Фитрат. А. Танланган асарлар: Ж.ІV. Дарслик ва ўқув қўлланмалари, илмий мақола ва тадқиқотлар [Матн]: / А. Фитрат. Таҳрир ҳайъати: Т. Мирзаев, Н. Каримов, Д. Алимова ва бошқ. Маъсул муҳаррир Б. Қосимов. Нашрга тайёрловчи ва изоҳлар муаллифи Ҳ. Болтабоев.- Тошкент: Маънавият, 2006.- 336 б.

Vaqtli matbuotdagi maqolalar

1. Каримов, Н. Уларнинг айби буюк бўлгани / Н. Каримов // Янги Ўзбекистон. 2022.- 4август.- б.5.[UDK: 9]
2. Ирисов, Р. Қайдасан , ватаним, тинглагин нолам ёхуд шоир яшаган ҳовли топилди/ Р. Ирисов // Янги Ўзбекистон .- 2022.- 29 июль.- б.6.[UDK: 82]
3. Саййид, С. Матонат тимсоли ёхуд халқимиз юрагидаги туганмас нола / С. Саййид // Янги Ўзбекистон.- 2022 .- 28 июль.- б.6.[UDK:82]
4. Жамолова, Ё. Чақмоқдек умр мўъжизалари / Ё. Жамолова // Янги Ўзбекистон.- 2022.- 14июль.- б.6.[UDK:82]
5. Саидов, Ҳ. Ҳожи Муин. Матбуот бир миллатни уйғотиш учун биринчи омилдир / Ҳ. Саидов // Янги Ўзбекистон.- 2022.- 22июнь.- б.6.[UDK:91]
6. Ҳасанов, Б. Давлат арбоби, публицист, олим ва дипломат / Б. Ҳасанов // Янги Ўзбекистон.- 2022. – 18 июнь.- б.6.[UDK:82]
7. Мўминова, З. Жасур фарзандларини мағрур оналар дунёга келтиради// Янги Ўзбекистон.- 2022.- 17 июнь.- б.6.[UDK: 37]
8. Исоқова, М. Садоқат рамзи / М. Исоқова // Халқ сўзи.- 2022.- 11май.- б.4.[UDK:37]
9. Остонов, Н. Чақмоққа айланган умр / Н. Остонов // Халқ сўзи.- 2022.- 4май.- б.4.[UDK:82]
10. Каримов, Н. Дардимсанки, шеърим яхшисан / Н. Каримов // O‘zbekiston adabiyoti va sa’nati.- 2022.- 29iyul.- b.5.[UDK;82]
11. Аҳмад, С. Махмудхўжа Бехбудий фарёди Туркистон / С. Аҳмад // O‘zbekiston adabiyoti va san’ati.- 2022.-b5.[UDK:9]
12. Ҳайдарова, Д. Оташнафас Усмонимиз / Д. Ҳайдарова // O‘zbekiston adabiyoti va san’ati.- 2022.-25 fevral.- b2.[UDK:82]
13. Каримова, М. Жадидлар хотираси - муқаддас / М. Каримова // Yangi Sirdaryo .- 2022.- 26 avgust.- b.12.[UDK:9]

14. Бекмуҳаммад, У. Исроил Ортиқовнинг жасорати / У. Бекмуҳаммад // Янги Ўзбекистон.- 2022.- 20август.-б.6.[UDK:9]
15. Тожимаматова, М. Кулган бошқалардир , йиғлаган менман... / М. Тожимаматова // Янги Ўзбекистон.- 2022.- 23 август.-Б.6. [UDK:9]
16. Turabdjanov, S. Yuksar g‘oya – ilm – ma’rifat asosi / S. Turabdjanov // Yoshlik.- 2022 .- son4.- b.3.6[UDK:37]
17. Atamuratov, M. Abdulla Qodiriy – ma’naviyat sarchashmasi / M. Atamuratov // Yoshlik. -2022.- son4.- b.7.10.[UDK:82]
18. Qodiriy, X. Quvonch bilan aytaman / X. Qodiriy // Yoshlik .- 2022. – son4.- b.14.15.[UDK:9]
19. Namozova, N. Millat fidoyisi / N. Namozova // Til va adabiyot ta’limi .- 2016.- 8son.- b.48.[UDK:81]
20. Amjyjd, U. Abdurauf Fitrat – folrlorshunos olim / U. Amjyjd // Til va adabiyot ta’limi. -2017.- 8son.- b.42.43.[UDK:82]
21. Ирисов, Р. Қайдасан Ватаним,тинглагин нолам / Р. Ирисов // Янги Ўзбекистон.- 2022.- 29 июль.- Б.6[UDK:82]
22. Жамолова, Ё. Чақмоқдек умр мўжизалари/ Ё. Жамолова // Янги Ўзбекистон.- 2022.- 17 июль.- Б.6.[UDK:82]
23. Мўминова, З. Жасур Фарзандларни мағрур оналар дунёга келтиради / З. Мўминова // Янги Ўзбекистон.- 17 июль.- Б.6.[UDK:9]
24. Аҳмад, М. Усмон Носир-Фирдавсий таржимони / М. Аҳмад // Yangi Sirdaryo.- 2022.- 18 февраль.- Б.7.[UDK:9]
25. Ирисов, Р. Икки шоир-икки тақдир / Р. Ирисов // О‘zbek adabiyoti va san’ati.- 2022.- 26 avgust.- b.4.[UDK:82]
26. Махмудов, Н. Юракка созланган сўзлар синоатлари / Н. Махмудов // О‘zbek adabiyoti va san’ati.- 2022.- 26 avgust.- В 2.[UDK:82]
27. Абдурасулов, Ш. Саҳнада шоир сиймоси / Ш. Абдурасулов // О‘zbek adabiyoti va san’ati.- 2022.-12 avgust.- В 5.[UDK:82]
28. Каримов, Н. Дардимсанки, шеърим, яхшимисан / Н. Каримов // О‘zbek adabiyoti va san’ati.- 2022.- 29- iyul.- В.5.[UDK:82]
29. Каримов, Н. Мунаввар ижод ва фожиали тақдир / Н. Каримов // О‘zbek adabiyoti va san’ati.-2022.-18-fevral.-В 2.[UDK:9]
30. Мўминова, З. Кўзимга ойни беркитган шоир / З. Мўминова // О‘zbek adabiyoti va san’ati.- 2022.- 20- may.- В.5.[UDK:82]
31. Azim, U. Ulug‘ otdoshim / U. Azim // Tafakkur.- 2022.- №2.- b.44.49.
32. Nizomov, F. Yurak, sensan mening sozim / F. Nizomov // Ma’rifat.-2022.- 31-avgust.- b.10.[UDK:9]
33. Каримов, Н. Сўнмас юлдуз истеъдоди / Н. Каримов // Янги Ўзбекистон.-2022 .-17 февраль. [UDK:82]

34. Остонов, Н. Эрк куйчисига эҳтиром / Н. Остонов // Халқ сўзи.-2022.- 16 июнь[UDK:82]
35. Тожимаматова, М. Юрак созин чалган шоир / М. Тожимаматова // Янги Ўзбекистон.- 2022.- 25 март.- б.6.[UDK:82]
36. Каримов, Н. Лермонтовнинг рақиби / Н. Каримов // О‘zbek adabiyoti va san’ati.- 2022.- 1-oktabr.- В.5.[UDK:82]
37. Раҳимов, М. Унутмас сени боғинг / М. Раҳимов // XXI asr.- 2022- 26-may[UDK:9]
38. Uralova, N. Sovet davrida yozilgan yolg‘on tarix haqiqatlari juda achchiq / N. Uralova // Til va adabiyot ta’limi.- 2022.- son 8.- b.3.8.[UDK:9]
39. Narzulloyeva, D. “O‘tkan kunlar” romani timsollari tahlili / D. Narzulloyeva // Til va adabiyot ta’limi .- 2019.- son 1.- b.20.21.[UDK:82]
40. Saydaliyev, T. Abdulla Qodiriy falsafiy –axloqiy qarashlarining ruscha tarjimalardagi in-ikosi / T. Saydaliyev // Til va adabiyot ta’limi .- 2022.- son 5.- b.7.2.[UDK:81]
41. Normatov, S. Abdulla Qodiriyning tilshunoslikka oid qarashlari / S. Normatov // Til va adabiyot ta’limi.- 2017.- son 9.- b.48.[UDK:81]
42. Yuldasheva, N. Abdulla Qodiriy ijodi maktab / N. Yuldasheva // Til va adabiyot ta’limi.- 2017.- son 9.- b.4.[UDK:37]
43. Каримов, Н. Уларнинг айби буюк бўлгани / Н. Каримов // Янги Ўзбекистон.- 2022.- 4август.- б.5.[UDK:9]
44. Ирисов, Р. Қайдасан , ватаним, тинглагин нолам ёхуд шоир яшаган ховли топилди / Р. Ирисов // Янги Ўзбекистон .- 2022.- 29 июль.- б.6.[UDK:82]
45. Саййид, С. Матонат тимсоли ёхуд халқимиз юрагидаги туганмас нола / С. Саййид // Янги Ўзбекистон.- 2022.- 28 июль.- б.6.[UDK:82]
46. Жамолова, Ё. Чакмоқдек умр мўъжизалари / Ё. Жамолова // Янги Ўзбекистон.- 2022.- 14июль.- б.6.[UDK:82]
47. Саидов, Ҳ. Ҳожи Муин. Матбуот бир миллатни уйғотиш учун биринчи омилдир / Ҳ. Саидов // Янги Ўзбекистон.- 2022.- 22июнь.- б.6.[UDK:001]
48. Ҳасанов, Б. Давлат арбоби, публицист, олим ва дипломат / Б. Ҳасанов // Янги Ўзбекистон.- 2022.- 18 июнь.- б.6.[UDK:82]
49. Мўминова, З. Жасур фарзандларини мағрур оналар дунёга келтиради / З. Мўминова // Янги Ўзбекистон.- 2022.- 17 июнь.- б.6.[UDK:9]
50. Исоқова, М. Садоқат рамзи / М. Исоқова // Халқ сўзи.- 2022.- 11май.- Б.4.[UDK:9]
51. Остонов, Н. Чакмоққа айланган умр / Н. Остонов // Халқ сўзи.- 2022.- 4май.- б.4.[UDK:9]

52. Каримов, Н. Дардимсанки, шеърим яхшисан / Н. Каримов // O‘zbekiston adabiyoti va sa‘nati.- 2022.- 29 iyul.- b.5.[UDK:82]
53. Аҳмад, С. Махмудхўжа Бехбудий фарёди Туркистон / С. Аҳмад // O‘zbekiston adabiyoti va san’ati.- 2022.- b.5.[UDK:9]
54. Ҳайдарова, Д. Оташнафас Усмонимиз / Д. Ҳайдарова // O‘zbekiston adabiyoti va san’ati.- 2022.- 25-fevral.- b.2.[UDK:9]
55. Каримова, М. Жадидлар хотираси – муқаддас / М. Каримова // Yangi Sirdaryo.- 2022.- 26 avgust.- b.12.[UDK:9]
56. Бекмуҳаммад, У. Исроил Ортиқовнинг жасорати / У. Бекмуҳаммад // Янги Ўзбекистон.- 2022.- 20август.- б.6.[UDK:9]
57. Тожимамадова, М. Кулган бошқалардир , йиғлаган менман... / М. Тожимамадова // Янги Ўзбекистон.- 2022.- 23 август.- Б.6.[UDK:9]
58. Turabdjano, S. Yuksar g‘oya – ilm – ma‘rifat asosi / S. Turabdjano // Yoshlik.- 2022.- son4.- b.3.6.[UDK:9]
59. Atamuratov, M. Abdulla Qodiriy – ma‘naviyat sarchashmasi / M. Atamuratov // Yoshlik.- 2022.- son4.- b.7.10.[UDK:82]
60. Qodiriy, X. Quvonch bilan aytaman / X. Qodiriy // Yoshlik.- 2022.-son4.- b.14.15.[UDK:9]
61. Namozova, N. Millat fidoyisi / N. Namozova // Til va adabiyot ta’limi.- 2016.- 8son.- b.48.[UDK:9]
62. Намоз. М. Миллат дардини айтгувчи адиб / М. Намоз // Маънавий ҳаёт.- 2018.- b.40.49.[UDK:82]
63. Narzullaeva. D. “ O‘tkan kunlar” romani timsollari tahlili / D. Narzullaeva // Til va adabiyot ta’limi.- 2019.- 1son.- b.20.21[UDK:82].
64. Азимова. Д. Абдулла Қодирий ва Абдулҳамид Сулаймон ўғли Чўлпон номидаги кутубхоналар фаолияти / Д. Азимова // Infolib.- 2020.- 3son.- b.40.41.[UDK:008]
65. Tursunboeva. O. Qodiriydan qolgan bog‘. / O. Tursunboeva // Tong yulduzi.- 2019 yil.- 8 aprel.- b.5.[UDK:9]
66. Karim. B. Ikki “ Jinlar bazmi” / B. Karim // Ma‘rifat .- 2019.- 10aprel.- b.11.[UDK:82]
67. Toshmuhamedova. L. Tanqidiy tafakkur evrilishlari. / L. Toshmuhamedova // Yoshlar ovozi.- 2019.- 13 aprel.- b.4.[UDK:9]